

Recenzja rozprawy doktorskiej
„Wybrane aspekty uczestnictwa kobiet w klubach fitness”
mgr Magdaleny Górskiej

Od wielu lat mówi się o konsekwencjach hipokinezji, patrząc głównie z punktu widzenia zdrowia i jakości życia jednostki i społeczeństwa. Wyniki badań wskazują, że świadomość korzyści płynących z aktywnego, zdrowego stylu życia u dorosłych Polaków wzrasta, chociaż nie w jednakowym stopniu u wszystkich grup społecznych i obu płci. Coraz więcej czasu na systematyczną aktywność ruchową przeznaczają kobiety, które dążąc do poprawy zdrowia i własnej sylwetki świadomie włączają się w proces dbałości o własne ciało. Niewątpliwie warto prowadzić badania nad różnymi aspektami uczestniczenia w aktywności fizycznej, aby można było w pełni ocenić korzyści z niej płynące. Dlatego też temat podjęty w dysertacji doktorskiej przez mgr Magdalenę Górską jest aktualny i ważny z poznawczego oraz społecznego punktu widzenia, gdyż wyniki pracy mogą posłużyć do wzbogacania oferty zajęć ruchowych zgodnie z zainteresowaniami kobiet, a tym samym skuteczniejszej promocji zdrowego stylu życia.

OCENA STRONY FORMALNEJ ROZPRAWY

Recenzowana dysertacja doktorska „Wybrane aspekty uczestnictwa kobiet w klubach fitness” ma 173 strony, zawiera część merytoryczną liczącą 155 stron oraz *Rozdz. IX - Aneks z wykazami tabel, wykazami rycin i kwestionariuszem ankiety, a także Rozdz. X - Streszczenie w języku polskim i summary*. Zarówno Aneks jak i streszczenia nie powinny posiadać numeracji rozdziałów.

Praca jest empiryczna i nie zgadzam się ze stwierdzeniem Autorki (na str. 12), że ma charakter teoretyczno-empiryczny. Prace empiryczne mają określony porządek przedstawiania treści. Można przyjąć, że rozdziały od I do VIII zostały prawidłowo ustalone z jednym wszakże wyjątkiem - brakuje dyskusji wyników, czyli rozdziału,

który pozwala ocenić bardzo ważne w pracy naukowej umiejętności nie tylko interpretacji uzyskanych wyników, ale również polemicznego i krytycznego podejścia do własnych i cudzych interpretacji. Brak dyskusji i nadmiernie rozbudowany wstęp (rozdziały I i II) wpłynęły na zaburzenie proporcji w układzie i treściach dysertacji.

Oceniając pracę doktorską pod względem formalnym wypada także wspomnieć o jej stronie edytorskiej i językowej. Ogólnie rzecz biorąc jest poprawna, ale zdarzają się niedokończone zdania (na stronach 110 i 111), błędy językowe i czasem ortograficzne [nie ilość dzieci tylko liczba, nie siudmy (str.13) tylko siódmy, nie ilościom tylko ilościami], wyrażenia potoczne (np. panie zamiast kobiety, wzrost zamiast wysokość ciała, waga zamiast masa ciała), powtórzenia rycin (19 i 33, 23 i 34, 24 i 35, 29 i 38) i często brak opisów osi na rycinach oraz niepotrzebne tytuły umieszczone na wykresach, a także miejscami niestaranne notki bibliograficzne.

OCENA STRONY MERYTORYCZNEJ ROZPRAWY

Pierwsze dwa rozdziały dysertacji (*I. Wprowadzenie i II. Aktywność fizyczna, zdrowy styl życia, fitness – podstawy teoretyczne*) stanowią bardzo rozbudowany wstęp, który niewątpliwie jest popisem erudycji Autorki. Jednak jest on za długi i nie eksponuje we właściwy sposób tego, co zostało zrobione w zakresie podjętej problematyki i jaką lukę wypełnia Autorka w swoich badaniach. Zarówno w I jak i w II rozdziale Autorka pisze o aktywności fizycznej powtarzając niektóre informacje podręcznikowe, szczególnie opisując korzyści zdrowotne z podejmowania aktywności fizycznej. Wprowadzenie, które jest bardzo zgrabnym ujęciem różnych poglądów związanych z aktywnym zachowaniem człowieka niepotrzebnie zakończone zostało wyliczeniem, co znajdują się w kolejnych rozdziałach dysertacji. Zostanie to powtórzone nie tylko w dalszych częściach pracy, ale również w streszczeniach i nie ma potrzeby opisywać tego we wstępie. Jak już wspomniałam wcześniej, nie zgadzam się z zapowiedzią Autorki, że praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Dokonanie przeglądu piśmiennictwa, kompilacja poglądów oraz aktualnego stanu wiedzy na dany temat czy wskazanie kilku teorii nie czyni z pracy teoretyczno-empirycznej. Stanowi raczej podbudowę teoretyczną pracy typowo doświadczalnej.

Rozdział III - Cel badań jest zgodny z tematem pracy. Cel główny (po lekko zagmatwanym wprowadzeniu) wytycza kierunek badań, którym jest „analiza

wybranych aspektów uczestnictwa kobiet w zajęciach rekreacji fizycznej w klubach fitness z uwzględnieniem podstawowych zmiennych społecznych oraz klasyfikacji nadwagi i otyłości. Cel ten został uzupełniony o dwa cele szczegółowe. Pierwszy z nich zakłada przeprowadzenie analizy działalności wybranych klubów fitness w wybranych miastach Polski zachodniej (a także północno-zachodniej i środkowo-zachodniej). Myślę, że określenie *analiza działalności* jest trochę na wyrost. Jeżeli została zrobiona (należy konkretnie podać w rozdz. materiał i metody w jakim zakresie), to czemuś służyła. Przeprowadzenie jej nie powinno funkcjonować jako osobny, diagnostyczny w swoim przesłaniu, cel pracy, ale być ujętym poprzez pokazanie związków przyczynowo – skutkowych (kluby fitness – opinie kobiet). Drugi z celów to poznanie opinii i wiedzy kobiet w zakresie wpływu zajęć fitness na ich styl życia. Cele te zostały uszczegółowione przez sześć pytań badawczych. Opinie kobiet, zarówno dotyczące działalności klubów i zaspakajania w nich potrzeb, jak i motywacji oraz korzyści dla ciała, mogą być różnicowane przez czynniki społeczno-ekonomiczne i biologiczne (wg Autorki – BMI). Autorka uznała, że problem ten najlepiej ująć w formie hipotez badawczych. To jednak budzi moje wątpliwości. Wspomniane czynniki działają w różnych środowiskach i konfiguracjach z różną siłą lub nie działają wcale. Tworzenie hipotez badawczych opierających się na związkach cech społecznych i osobniczych (zachowania, motywacje, poglądy, masa ciała, itp.) jest ryzykowne. Po pierwsze, hipoteza badawcza powinna być oparta na mocnych przesłankach teoretycznych, a takiego uzasadnienia w tym rozdziale nie znalazłam. Po drugie, przedstawione hipotezy są trudne do weryfikowania, gdyż są zbyt rozbudowane i często wewnętrznie sprzeczne. Po trzecie, Autorka wychodzi z założenia, że ponieważ kobiety biorące udział w zajęciach fitness zostały wylosowane (co dziesiąta spośród ćwiczących), to wnioski płynące z pracy można odnieść do całej populacji. Nic bardziej błędnego. Kobiety wylosowane zostały tylko z wybranych klubów Polski zachodniej, znajdujących się w dużych miastach i reprezentują lepiej wykształconą część populacji. I do takiej grupy należy ograniczyć wnioskowanie. Zamiast hipotez, których nie da się jednoznacznie potwierdzić lub zanegować lepiej poszukać odpowiedzi na pytania.

Badaniu ankietowemu poddano 1061 kobiet uczestniczących regularnie w zajęciach fitness (*Rozdział IV – Materiał i metody*). Wydaje się, że jest to jedyny warunek włączenia do badań. Nie ma w zasadzie informacji, jakie kryteria

zastosowano przy wyborze miejscowości, a w nich klubów prowadzących zajęcia z fitnessu. Autorka scharakteryzowała próbę pod względem wieku (nie podała jednak zakresu zmienności cechy), wykształcenia, stanu cywilnego, dietności, stanu majątkowego oraz wskaźnika masy ciała BMI. BMI jest jedyną zmienną niezależną przedstawiającą proporcje wagowo-wzrostowe kobiet, a więc cechą biologiczną. W opisie została jednak uszeregowana pomiędzy stanem cywilnym a sytuacją majątkową, czyli wśród czynników społeczno-ekonomicznych. W podziale BMI na kategorie nie zauważyłam jednostek, które powinny być podane. Warto także zauważyć, że Autorka nie uznaje zasady, iż tabele i ryciny „czytają się same”. W tym przypadku dotyczy to rycin 10, 11 i 12 przedstawiających rozkłady cech społeczno-ekonomicznych, na których nie została opisana oś y. Na str. 62 zacytowano ryc. 18, zamiast ryc.15.

W podrozdziale 4.2. opisującym metody badań Autorka niepotrzebnie sięga do teorii z zakresu metodologii badań. Są to wiadomości podręcznikowe, a dysertacja nie jest pracą poglądową na temat metodologii badań. Gorzej jest z opisem metod wykorzystywanych w pracy. Powinny być w taki sposób opisane, aby każdy mógł powtórzyć badania wg tego samego schematu. W pierwszej fazie badań zastosowano obserwację otwartą. Jak pisze Autorka „etap ten służył pozyskaniu ogólnych informacji o klubach fitness, uczęszczających do nich klientkach oraz kadrze instruktorskiej”. Brakuje jednak bardziej szczegółowych informacji co dokładnie obserwowano. Kolejny etap to obserwacja systematyczna, bezpośrednia, dotycząca „aktywności badanych kobiet w zajęciach” oraz „podejmująca problematykę metod i form pracy instruktorów... oraz analizą relacji na linii instruktor-uczestnik”. W tym miejscu Autorka napisała, że wykorzystwała arkusz obserwacyjny przy przeprowadzaniu systematycznej obserwacji planowanej. W tym miejscu czytelnik zaczyna się zastanawiać, jak wygląda ten arkusz obserwacyjny i podejrzewać, że poprzednie obserwacje były nieplanowane. I tak oto można łatwo ekscytując się podziałami metodologicznymi zaciemnić opis stosowanych metod i narzędzi badawczych. Nie lepiej jest w przypadku kwestionariusza ankiety. Nie ma w tekście odsyłacza do zał.3. Nie jest też jasne, czy przy niektórych pytaniach można zaznaczyć jedną czy więcej opcji. Natomiast przeczytałam na str. 63, że badania ankietowe omówione zostały w rozdziale trzecim. Może dane z metryczki (i to nie wszystkie, bez rodzaju wykonywanej pracy i miejsca stałego zamieszkania), ale nic

poza tym. Brakuje także najważniejszej informacji, czy ta autorska ankieta została wystandaryzowana i w jaki sposób przeprowadzono standaryzację. Kolejnymi technikami badawczymi były wywiad i analiza dokumentów. Dowiadujemy się, że wywiadem posłużono się w celu uzyskania informacji uzupełniających (jakich?). Nie wiadomo jak wyglądał kwestionariusz, którym się posłużono, podobnie, na jakie pytania miała dać odpowiedź analiza dokumentów i rozmowa z właścicielem klubu. Opisując metody statystycznego opracowania wyników Autorka nie napisała nic na temat skali Likerta - do których pytań ankiety ją zastosowano i w jakim wariacie ją wykorzystano. W podrozdziale 4.3. rycin 16-18 nie mają opisanej jednej z osi.

Rozdział V zawiera analizę wyników badań. Pojawiają się w nim rozważania ogólne i definicje (np. na temat czasu wolnego, motywacji, usług fitness), które nie powinny znaleźć się w tym rozdziale.

Idąc w szczegóły przytoczę parę przykładów braku dokładnych opisów, niekonsekwencji, chaosu:

- ryc.20 nie ma opisanej osi x. W tekście opisującym rycinę czytamy: „najniższy wskaźnik osiągnięto.....” - pytanie brzmi: jaki wskaźnik jest na osi x. Brak opisu jednej z osi dotyczy także rycin 21, 22, 25, 27-30, 43-46,
- w pytaniu o wykorzystanie czasu wolnego (pyt.5 ankiety) jedna z odpowiedzi brzmi: „uprawiam sport”. Na ryc.20 jest ogólniejsze podsumowanie niż w ankiecie: „aktywność fizyczna”. I chociaż uprawianie sportu to aktywność fizyczna, to jednak aktywność fizyczna może dotyczyć jeszcze innych zajęć (jak wynika z definicji). Zważywszy, że pytanie było otwarte nie ma jasności, jaką informację niesie,
- przedstawienie form wykorzystania czasu wolnego w relacji do wieku i wykształcenia zawiera rozważania, a nawet wnioski nadające się do dyskusji, ale brakuje tu rzeczy podstawowej - testowania istotności różnic (te informacje pojawiają się dopiero w rozdz.VI). Podobna uwaga dotyczy omawiania znaczenia pojęć fitness i zdrowy styl życia w relacji do płci, wykształcenia i BMI, wykorzystanie czasu wolnego w relacji do wieku, dzietności, stanu cywilnego i BMI. Wyniki testu F oraz testów istotności w zakresie szczegółowych porównań powinny zostać ujęte w tabele inaczej można

pogubić się w ich opisach i interpretacji, chaos wzmaga ich powtórzenie w rozdziale VI,

- na ryc.25 jest podsumowanie posiadanych umiejętności. Nie wiadomo jednak, czy wzięto pod uwagę wszystkie zaznaczone niezależnie od stopnia opanowania (jednak po co by pytano o stopień opanowania umiejętności skoro nie jest to wykorzystane w dalszej analizie), czy też tylko te opanowane w stopniu bardzo dobrym,
- podrozdziały 5.2. i 5.5 nie zawierają opisów wyników własnych,
- tytuł podrozdziału 5.6 nie oddaje jego zawartości, niezrozumiałe jest także ze względu na treści umieszczenie tutaj podrozdziałów 5.6.1 (przy okazji, ryc.32 jest powtórzeniem ryc.20, ryc.33=ryc.19), 5.6.2 (ryc.35 jest powtórzeniem ryc.24, ryciny 36 i 37 wykazują niewielkie różnice %% z rycinami odpowiednio 25 i 27 chociaż z podpisów wynika, że 36 i 25 oraz 37 i 27 dotyczą tego samego), 5.6.3 (ryc.38 jest powtórzeniem ryc.29), 5.6.4. (ryciny 43,45 i 46 nie zawierają informacji co oznaczają wartości przy słupkach, opisy na str.103 i 105 sugerują, że są to procenty, co jest niezrozumiałe wobec informacji o zastosowanej statystyce) oraz 5.6.5 (zabieg z wyborem tych samych pięciu zmian, rozpatrywanych w grupach czynników SES i BMI nic nowego nie wnosi do interpretacji, na rysunkach 49, 51, 53, 55, 57, 59 i 61 widać ten sam trend, co w odpowiadających im tabelach przedstawiających większe spektrum zmiennych, dających bogatszą interpretację).

Rozdział VI stanowiący podsumowanie wyników badań przekazuje nowe sformułowanie celu pracy: [cytuje] „zamierzeniem niniejszej dysertacji było ustalenie określenia wpływu aktywności fizycznej na stan zdrowia, oraz parametrów kobiet uczestniczących w zajęciach organizowanych przez kluby fitness, a jeśli tak, to w jakim stopniu jest ono uwarunkowane wiekiem odbiorców usług, wskaźnikiem BMI, wykształceniem oraz ilością posiadanego potomstwa” (str.131). Niezrozumiałe i niestylistycznie.

Wydaje się, że podsumowanie powinno być zwięzłe i przejrzyste. Tymczasem Autorka przytacza tu wyniki obliczeń statystycznych. Te konkrety powinny być zawarte w rozdziale V. *Analiza wyników badań*. Część z nich znalazła się w obu rozdziałach (m.in. są powtórzenia na stronach 99 i 134). Podsumowanie zawiera

także nowe analizy, np. dotyczące poprawy wyglądu zewnętrznego, które również powinny być częścią rozdz. V. Rozdział VI, niestety, niczego nie porządkuje. Jest chaotyczny – zawiera elementy analizy, dyskusji, podsumowania i wnioskowania. Jeżeli już, to powinien podsumować wyniki pracy w sposób przejrzysty i zwięzły (wobec szczegółowych i wielowątkowych analiz rozdz.V) pokazując odpowiedzi na cele i pytania badawcze. Wyniki te powinny zostać przedyskutowane w rozdziale *Dyskusja*, którego w tej pracy brakuje i być podstawą do sformułowania wniosków. Podsumowując stwierdzam, że oba rozdziały są chaotyczne, omówienia wyników bez jakiegoś przejrzystego planu, a wnioski wyciągane na tej podstawie niezgodne z uzyskanymi wynikami, np. wniosek 1. – Autorka wymienia potrzeby i oczekiwania, które nie były najwyżej reprezentowane w hierarchii (str.103), analiza wykazała również, że determinanty te nie są zależne od wieku, szczegółowe porównania znajdują pewne zależności, ale czy to upoważnia do takiego wnioskowania? Na koniec, jeżeli rozdział zatytułowany jest wnioskami, to niech to będą wnioski, a nie fragmenty wyników.

WNIOSEK KOŃCOWY

Reasumując uważam, że problem jest ciekawy, jego opisanie wymaga jednak poprawy i uzupełnienia. Nie mam uwag do zebranego piśmiennictwa, ale do jego wykorzystania. Autorka powinna zdecydować, które pozycje lub informacje wykorzystają głównie do wprowadzenia w problematykę pracy a z wynikami, których zmierzyć się w dyskusji. Nie mam zastrzeżeń do użytych metod a jedynie do niekompletnego ich opisu. Uważam, że uporządkować należy cele pracy i opis wyników. Należy napisać rozdział „Dyskusja”, a wnioski przedstawić tak, aby było widać, że wszystkie cele pracy zostały zrealizowane. Mając na uwadze ciekawe wyniki przeprowadzonych badań oraz działania doktorantki wskazujące na posiadanie potencjału badacza, tj. podjęcie się ciekawego i wielowątkowego problemu badawczego, widoczne odczytanie, umiejętność zorganizowania i przeprowadzenia badań empirycznych, zastosowanie właściwych metod do opracowania wyników i dokonanie wielu poprawnych ich analiz wnioskując, aby rozprawa doktorska została poprawiona i uzupełniona, a następnie przesłana do powtórnej recenzji.

Prof. dr hab. Teresa Sławińska - Ochla